

Vzpomínkový list

Mimořádné vydání k připomínce Marii Terezií zahájených reform v oblasti školství koncem roku 1774.

září 2024

A kdo může za to, že musíme chodit do školy?

Všeobecný školský řád pro německé normální, hlavní a triviální školy ve spojených císařsko-královských dědičných zemích Marie Terezie schválila 6. prosince 1774.

Rozsáhlé reformy v oblasti školství byly vyvolány správní a soudní reformní činností Marie Terezie. Stát potřeboval odborně vzdělané úředníky a důstojníky i vzdělané měšťany, řemeslníky a rolníky se všeobecnými a odbornými znalostmi.

Obecné a střední školství bylo velmi zaostalé a vládla v něm církev. Hlavní vliv na středoškolské vzdělání měl jezuitský řád. Jeho výsadní postavení padlo zrušením jezuitského řádu v červenci 1773. Tím se otevřela cesta k laicizaci školy a k jejímu přizpůsobení se potřebám ve společnosti. Centrem školské reformní činnosti byla dvorská studijní komise, které předsedal rádce císařovny a její osobní lékař Gerhard van Swieten.

Schulpatent - reformy elementárního školství připravil opat augustiniánského kláštera Johann Ignatz von Felbiger, člen Dvorské studijní komise a dolnorakouský školní komisař. Návrh reformy byl inspirovaný pruským systémem. Zkráceně označovaný Schulpatent vstoupil v platnost od počátku roku 1775 a zavedl všeobecnou vzdělávací povinnost - školní docházku pro děti od 6 do 12 let bez rozdílu pohlaví, náboženství či stavu.

Městské magistráty a vrchnostenské úřady měly za povinnost dohlížet na docházku chlapců a dívek do školy. Rodičům dětí z vyšších vrstev společnosti bylo umožněno zajištění soukromého vzdělávání s následným pravidelným přezkušováním.

V 80. letech 18. století byla tereziánská vzdělávací povinnost změněna na povinnou školní docházku.

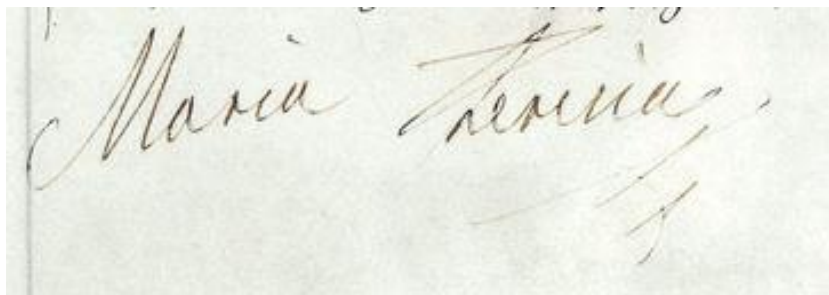
Pětiletá gymnázia dostala v roce 1775 nový studijní řád a do výuky se zaváděly přírodní vědy a dějepis. Největší význam reformy měla nová organizace nejnižších škol. Nejnižší stupně škol - tzv. triviální - byly zřizovány v místech far. Hlavní školy s latinou a s počátky odborných předmětů měly vznikat v krajských městech. Školy normální byly zakládány v sídlech zemských vlád a v posledních třídách připravovaly učitele. V triviálních školách se vyučovalo v mateřském jazyce, v hlavních a normálních školách v německém jazyce.

K budování škol a k jejich údržbě měl posloužit majetek zrušeného jezuitského řádu, ze kterého byl vytvořen studijní fond.

U elementárních škol po dlouhou dobu přetrvával nezáměr rodičů o vzdělání dětí, běžná byla nízká docházka do škol, zejména dívek, špatný stav školních budov a učeben. Mnohde se učilo

na farách, radnicích, v hostincích nebo po domech a chalupách. Učitelé neměli vhodné ubytování a jejich odbornost nebyla vždy dostatečná.

V první polovině 19. století se už škola stávala důležitou součástí života téměř každého obyvatele království.

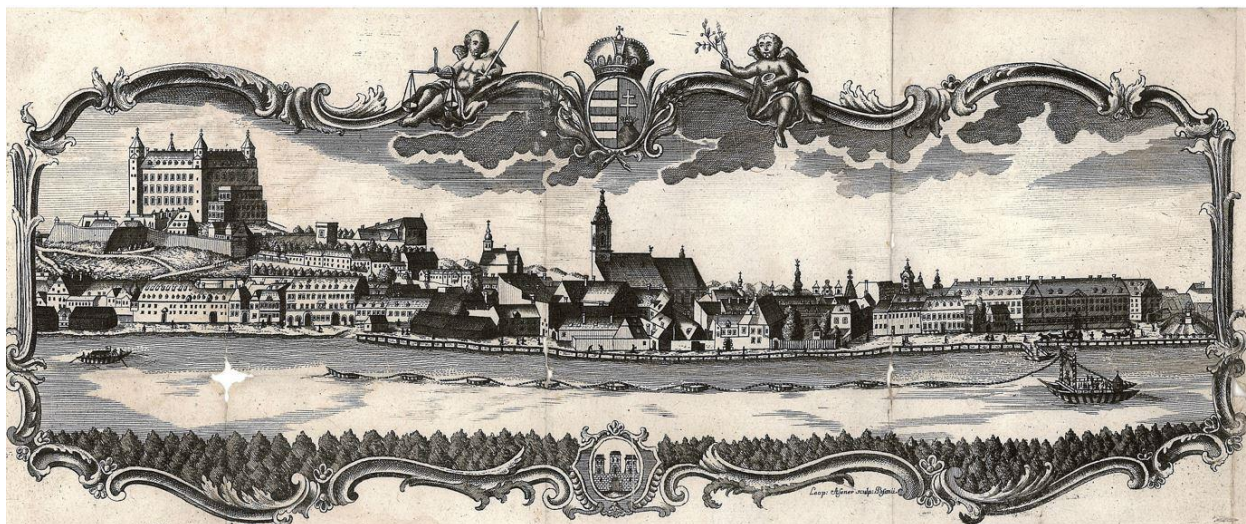

Podpis císařovny Marie Terezie, 1772.

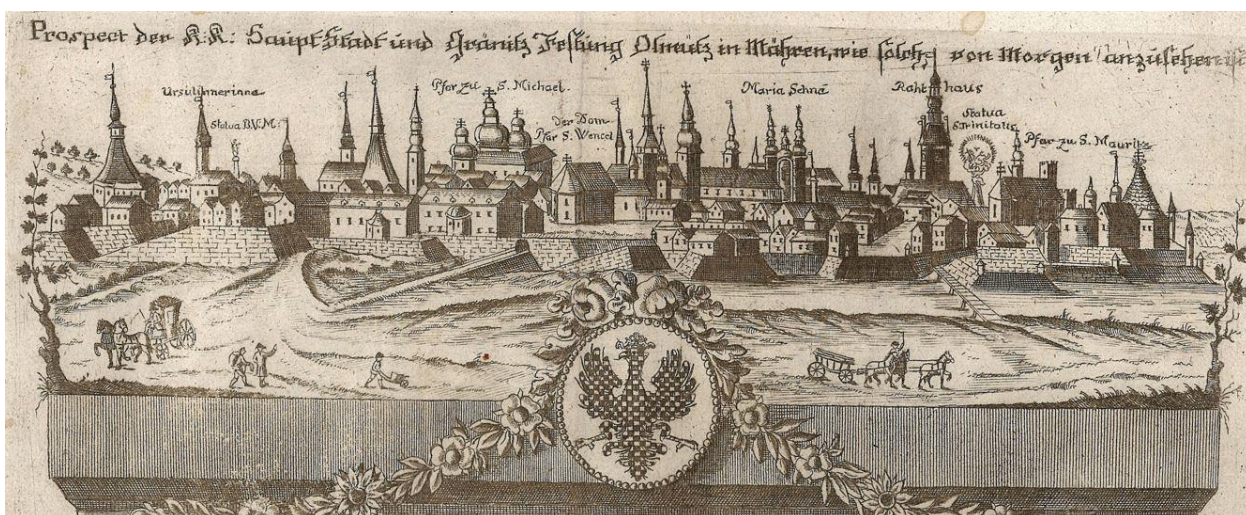
Formuláře vysvědčení se v průběhu času měnily. Mezi předchůdce řadíme výuční listy, které byly mnohdy rovněž zdařilým výtvarným dílem, a to zejména díky vedutám (věcný, topograficky přesný malířský nebo grafický záznam výseku krajiny s bočním pohledem na město, obvykle v širším zorném úhlu).

Výuční list s vedutou Prahy, 1816.

Veduta Bratislavy.

Veduta Olomouce.

Veduta Šumperka.

Joseph Herrlich
von Wildenschwert gebürtig

Schüler der Wiederholungsklassen in der Stadtschule
zu Wildenschwert hat die Schule ^{mit Fleiß und Eifer} ~~besucht~~ ^{besucht}, in seinen Sitten sich sehr gut verhalten, und
die vorgeschriebenen Gegenstände folgender Maßen erlernt:

Die Religionslehre		gut.
Das Lesen		
böhmisch	}	gut.
latein		
geschrieben		
Das Schönschreiben		
kurant	}	sehr gut.
kanzley		
Das Rechnen		sehr gut.
Das böhmische Rechtsprechen		
Das Recht- und Diktando-Schreiben		
Die Anleitung zu schriftlichen Aufsätzen		

Er verdient daher in die erste Klasse
gesetzt zu werden.

Wildenschwert den 29ten März 1846.

Josef Herrlich
Lehrer.

Joseph Herrlich
Präsident
der Schulkomm.
Wildenschwert.

Formulář vysvědčení používaný v Ústí nad Orlicí v roce 1846.

Školní Vysvědčení

Josef Morkeš, žák druhé třídy národní školy
v Dlouhé Třebové, na vstoupal s kalu pilně a mo-
už se i chová dobře a předepsaným předmětům
se naučil následovně:

Náboženství distatečně
Čtení

německému tantu
latinskému
psanímu
Dobře

Kráčování
včetněmu
latinskému
Dobře

Čtení
Dobře
Dobře
Dobře
Dobře a nejhoršímu psaní
prostrádně
za vedení křesťanstvím
prostrádně

by za služby do první slavy postaven býti.

V Dlouhé Třebové dne 1^{ho} února 1853.

Antonín Altkhoffen
farář

Jan Sedláček
Jan Hubáček
p. učitel

Antonín Křivka kresličský učenník u
Františka Valentina mistra kresličského
v České Třebové navštěvoval spáčekovací hodiny
po tři roky s prospěchem prostředním,
křesťanskému vyučení též tak dlouhý čas při,
kamen byl s prospěchem též prostředním, a
co se mravního chování týká, vždy se
slušně choval; což se tímto dosvědčuje, by
se jemu navyučenou práci mohlo.

V České Třebové dne 6. června 1855.

Vid.:
S. P.

Josef Ullmann
katecheta

Antonín Altmann
farář

Mikuláš Masláš
učitel

I Antonín Křivka z České Třebové si vyučení zasloužil.

Poznamenání

Žita a Novoroční Grošů, z obce
 u Obce a jak mnoho nižě psaný
 od roku 1835, do Grošů 1836 roku
 obdržel, dohř:

	Žito.		Cm. v	
	Št.	Št.	Št.	Št.
Za Džbánovské Žita .. Novoroční Grošů	26.	"	"	48
Z Jahněcké Žita .. Novoroční Grošů	1.	"	"	15.
Z Vodňanské Žita .. Novoroční Grošů	2.	18	"	51.
Z Hrádku Novoroční Grošů	"	"	"	30.

V knize naturálních a peněžních příjmů pro školního učitele Evangelické reformované školy ve Džbánově z let 1834 až 1873 uvádí poznamenání žita a novoročních grošů, z které obce a jak mnoho nižě psaný od roku 1835 do nového 1836 roku obdržel ze Džbánova, z Jehnědí, z Voděrad a z Hrádku.

Například z jiné knihy zápisů a darů téže školy z let 1782 až 1841 získáme představu o dobrodincích, kteří školní správě vozili kamení, cihly apod.

W roce 1857.

Zasloužili následující žáci své čestné / morovně
a chvalitebné chování do této zlaté knihy zapsa-
né být:

Franz Zdomnický. Krasenýje Krupička.

Franz Kral. Anna Fuschka.

Karl Fies. Rosalie Haresch.

Řidi. 10. Julij 1857.

D. R. R. R. R. R.
Dij. R. R. R. R. R.
di. R. R. R. R. R.

Letu Paně 1866 zasloužili následující žáci
pro dobré mravy, pilné navštěvování chrámu
Paně a školy, jakož pro pozornost při vyučo-
vání do knihy cti zapsanu být:

Josef Fappe

Magdalena Tazourkova

Josef Buben

Anna Petříkova

Gustav Pötel

Marie Miláčková

Kděl jsem při xaron. návštěvě dne 12. února 1866.
Antonín Buchtel kn. představený.

Ukázky z Knihy cti a pilných žáků Farní školy Žamberk z let 1789 až 1869.

Více ale pobaví ukázky z Knihy hanby (Buch der Schande) Farní školy Žamberk z let 1822 až 1862.

Karel Exster; byl dne 28 února 1852 nemravný a neposlušný.
 František Liliček №22. byl dne 16 dubna 1852 skrze
 Mistrů Kuloisů nepočetně škodně do této kni-
 ky zapsán.
 Otloš Fuhr } skrze nemravné chování při ztení
 Karol Kolowrat. } dne 7. dubna 1854.
 Winzury kolowrat
 Johann Honschitzky
 Otloš Fuhr
 Karol Wimmering
 Karol Liliček
 Marek Podzimský
 Johann Kulois

Johann Končický } Toto záci skrze nemravné chování
 Mistrů Kuloisů } při výkladu sv. evangelium dne
 Karol Wimmering } 15. července 1854 do této knihy za-
 Karol Kolowrat. } psané byli.
 Josef Kinčický
 Vaclav Haber
 Marek Hojnecský
 Ulrich Truppa
 František Lusiňský
 Wolf Markwald
 Josef Ruzý
 Edward Fugelmann
 Franzin Gint
 Anton Mikulš.
 Karel Kodytek }
 Josef Podlah } Byli dne 14. června 1856. neokale
 Marek Hojnecský } rozpuštěni.
 Karl Luch

A. oddělení.

Jméno a příjmení dítěte *Marie Jedlinská,*
 narozen(a) dne *10. listopadu* 1891 v *Kameničné*,
 náboženství *katolického*,
 příslušný(á) domovem do *Pičína* v okrese *žamberckém* v *Čechách*,
 a vzhledem očkovan(á), začal(a) chodit do školy vůbec dne *10. září 1898*, do školy zdejší
 dne *10. září 1898*.
 Jméno a stav otcův (nebo matčin) *Antonín Jedlinský, bojič. Kameničná 30.*
 Jméno a stav poručníkův (nebo stravovatelův) _____
 Bydliště dítěte *Kameničná, č. 10.*

Klasifikace					Výkaz docházky školní												Poznámky		
ve čtvrtletí	I.	II.	III.	IV.	vysvědčení prospěšáci	číslo	září	října	listopadu	prosince	ledna	února	března	dubna	května	června		července	srpna
choval(a) se	/	/	/	/		1.													
učil(a) se	2	2	2	2		2.													
prospěl(a)						3.													
v náboženství	2	2	2	2		4.													
ve čtení	/	/	/	/		5.													
v jazyce vynóbo- vacím						6.													
v mluvnicku						7.													
v pravopisu						8.													
v slohu (včetně učení)	/	2	2	1		9.													
v psaní	/	/	/	/		10.													
v počtech a v názvech o tvarech mě- řických	/	2	2	1		11.													
v přírodopise a v přírodopysu						12.													
v zeměpise a v dějepise						13.													
v kreslení	/	/	/	/		14.													
ve zpěvu	2	1	/	/		15.													
v ženských ručních pracích						16.													
v tělocviku						17.													
						18.													
						19.													
						20.													
						21.													
						22.													
						23.													
						24.													
						25.													
						26.													
						27.													
vnější úprava písemných prací	-	/	/	/		28.													
zameškán(a) omluvených	+	+	/	//		29.													
pádní neomluvených	+	+	+	+		30.													
Měsíční součet pádní zamešk. omluvených						31.	+	+	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-
Měsíční součet pádní zamešk. neomluvených							-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-

Jest způsobilý(á) postoupiti do vyšší třídy (vyššího oddělení).

Vystoupil(a) dne _____; vysvědčení na propuštěnou (na odchodnou)

vydáno dne _____

Číslo řadné 10.

Ukázka výkazu 1. třídy dvojtřídní školy obecné v Kameničné, školní rok 1898/99.

V letech 1914 až 1918 byla pro obyvatele Haliče (území dnešního Polska mezi městy Krakov a Přemyšl, oblast na Ukrajině kolem Lvova) v Chocni zřízena c. a k. Baráková kolonie vystěhovalecká, více známá pod lidovým názvem „Choceňské Polsko“. Součástí kolonie pro desítky tisíc lidí, kteří za 1. světové války utíkali před hrůzami války, byl např. kostel, nemocnice, dílny, ale také samozřejmě škola.

Pětitřídní polská škola pro válečné uprchlíky v Chocni

L.

Wzywa się p.

ażeby syna-córkę

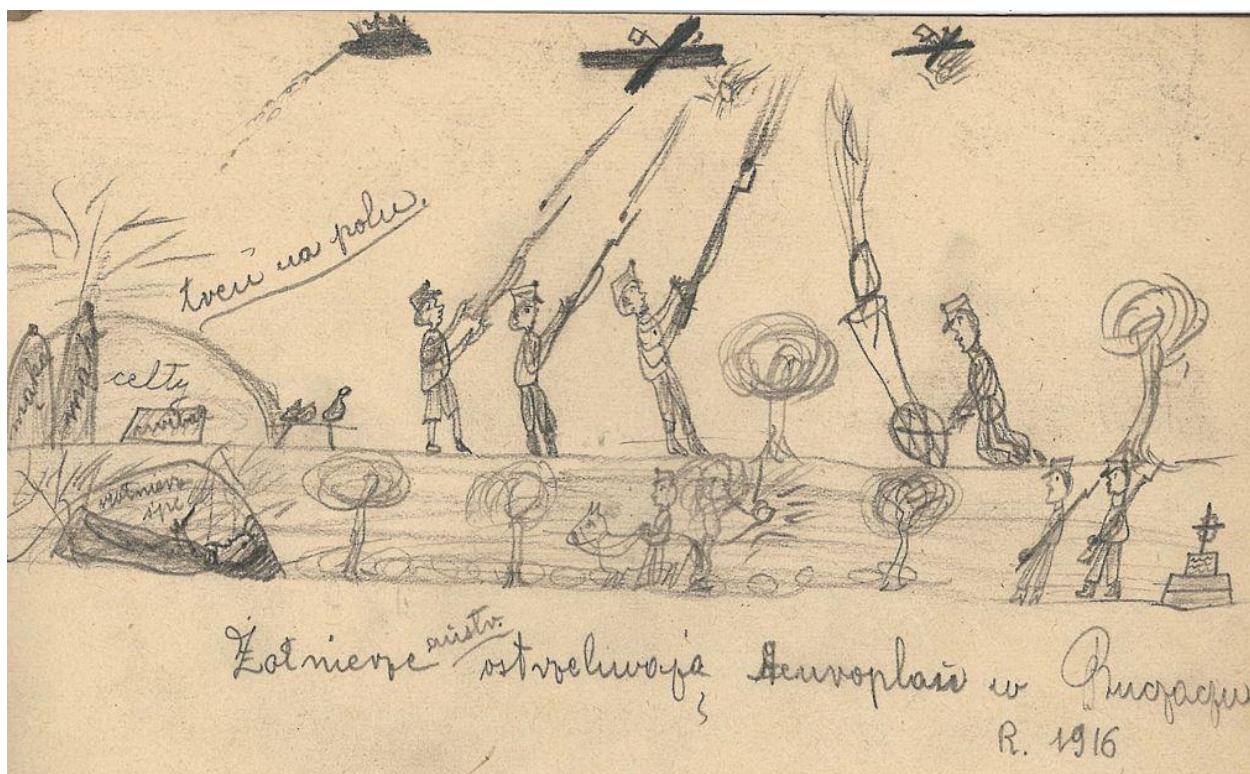
posyłał regularnie do szkoły w przeciwnym razie
zostanie p. ukarany grzywną pieniężną lub aresztem.

C. K. ZARZĄD BARAKÓW.

Choceń, dnia

V. Mojžiš, Chotzen. 39. 1-m 6573.

Formulář výzvy c. a k. Barákové rady, aby rodiče své děti posílali pravidelně do školy s upozorněním, že jinak budou potrestáni peněžitou pokutou nebo vězením.

Ukázka z pracovního sešitu - náčrtníku.

Ukázka výkresu z výuky výtvarné výchovy.

*Tato kronika byla v době
německé okupace s 2 státními
vlajkami v plechové krabici
zakopána na školní zahra-
dě a po osvobození opět
vyndána.*

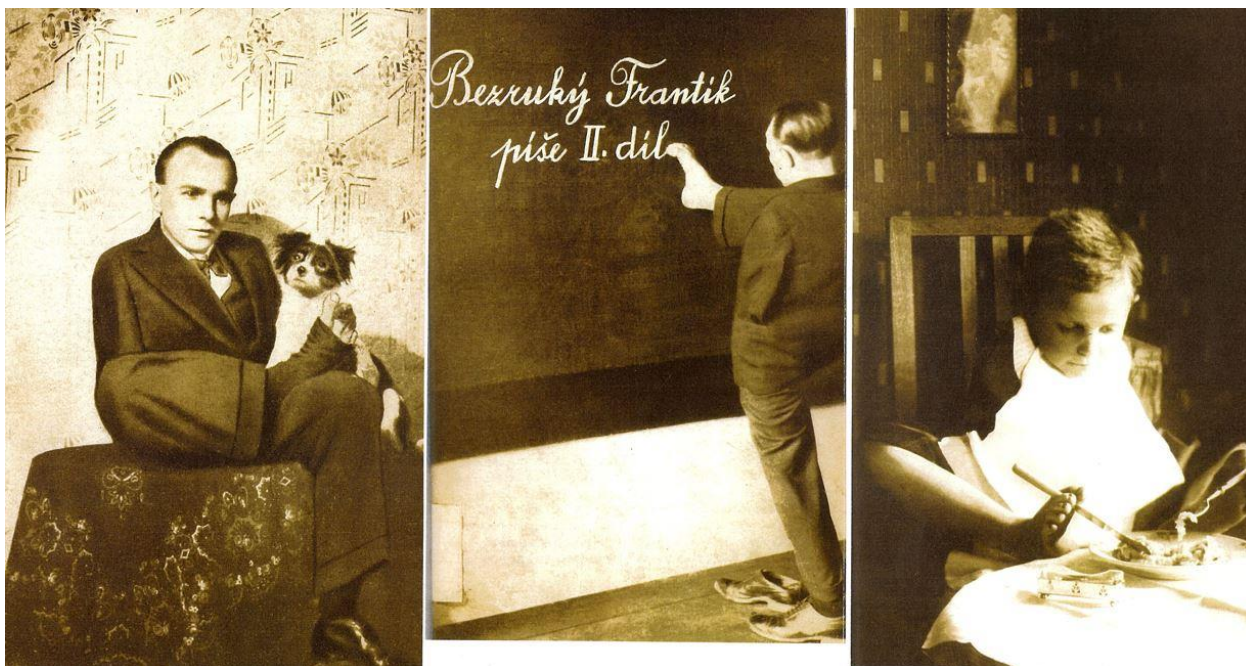
*Kronika byla ředitelům školy p. Alexandrem
Kopáčkem za přítomnosti několika členů učitel-
stovu sdělivě spálena a svícení stromů
ohlášeno. Jedinou však byla zachráněna, aby
se nedostala do rukou německých násil-
níků, jak oni byli nazýváni: Kultur-
kämpfer!*

Školní kroniky jsou cenným pramenem nejen pro dějiny školství, ale mnohdy také pro historii obce či města a osobnosti učitelů. Osudy kronik bývaly a jsou různé. Ve „zlé době“ je důvtipní jedinci zachraňovali. Tento osud potkal Kroniku měšťanské chlapecké školy v Ústí nad Orlicí z let 1925 až 1950.

Je vhodné připomenout, že součástí moderního českého školství jsou také mateřské školy, které mají nezastupitelnou roli v systému škol a v přípravě dítěte k zahájení povinné školní docházky.

I různorodé pracovní listy, které slouží k pedagogické diagnostice, ke zjišťování schopností, dovedností a pozornosti dítěte, mohou být jako ukázka prohlášeny dle zákona 499/2004 Sb. za archiválie a uchovány pro budoucí generace jako doklad odborné pedagogické práce předškolního vzdělávání.

Důkaz kvality a skvělých výsledků české speciální pedagogiky na začátku své cesty

Z knihy Borise Titzla „To byl český učitel, František Bakule, jeho děti a zpěváci“.

Syn Štěpána a Mariany Filipových František se narodil v Jamném nad Orlicí v roce 1904 bez obou horních končetin. Svým okolím byl považován za chudáčka.

Řídící učitel Cita v jamenské škole ve spolupráci s tamním lékařem a školním radou vymyslel školní lavici, ve které se František naučil psát nohama. Patřil mezi první chovance Jedličkova a následně Bakulova ústavu v Praze. Úspěšně absolvoval obchodní školu. Naučil se psát nohama na školní tabuli, pít kávu ze šálku, zapínat si knoflíček u límce košile, plést košíky, štipovat ponožky, psát na psacím stroji, řídit osobní automobil a mnoho dalších činností.

Při zájezdu dětí Bakulova ústavu po Spojených státech překvapoval osobnosti, se kterými se potkal tím, že při setkání si zul botu a podal dotyčnému nohu. Tak učinil i při setkání s 29. americkým prezidentem Warrenem G. Hardingem v roce 1923, který s ledovým klidem jeho končetinu přijal.

Díky své houževnatosti se vymanil osudu strádajícího žebráka a stal se podnikatelem. Psal a vydával své knihy, v Rožnově pod Radhoštěm podnikal ve své Kavárně u Frantíka. Byl známou postavou první republiky, kdy při cestách ukazoval své umění provádět běžné činnosti nohama. Po komunistickém převratu v roce 1948 mu komunisté jeho činnost zakázali. O roce 1948 prohlásil: „*Pak už jsem nebyl pan podnikatel, ale jenom mrzák.*“

Dvakrát se oženil, měl dvě dcery a jednoho syna. Zemřel v roce 1957.

„Bezruký Frantík“ je zmíněn ve filmu „Jak svět přichází o básníky“ postavou starého Valeriána, ve které exceloval František Filipovský. František se stal inspirací pro hlavní postavu divadelní hry pražského Divadla pod Palmovkou „Bezruký Frantík“. Jeho život byl zpracován také v rozhlasové hře Tomáše Dianišky a Igora Ozoroviče.

Zdroje:

SOBOTKA, Richard. Bezruký Frantík: Životní příběh Františka Filipa. Šenov u Ostravy: Tilia, 2003.

TITZL, Boris. To byl český učitel: František Bakule, jeho děti a zpěváci. Praha: Společnost Františka Bakule, 1998.

Zlaté dvěře jazyků otevřené

(Brána jazyků otevřená)

Příspěvek ke školství nemůže opomenout „Učitele národů“ Jana Amose Komenského (*28. 3. 1592 +15. 11. 1670), autora učebnice latiny, která byla vydána v roce 1631 v latinské verzi a o dva roky později v Komenského překladu v češtině. Ve své době byla velmi oblíbená. Přeložena byla do mnoha jazyků včetně mongolštiny. Ve školách se používala k výuce latiny až do 19. století.

Do vydání učebnice se cizí jazyk naši předkové učili nazpaměť bez plného chápání smyslu slov a vět. Komenský kladl důraz na to, že se slova mnohem lépe pamatují ve větách, kde si žák na příkladu uvědomuje smysl věty.

V průpovídkách použil celou obvyklou slovní zásobu a gramatiku latiny a jiných jazyků - kolem 8 tisíc slov v životě potřebných.

Učebnice obsahuje jeden tisíc paragrafů, které Komenský rozčlenil do sta kapitol, v kterých formou krátkých průpovědek popisuje různé jevy a věci.

Zlaté dvěře jazyků otevřené
(Brána jazyků otevřená)

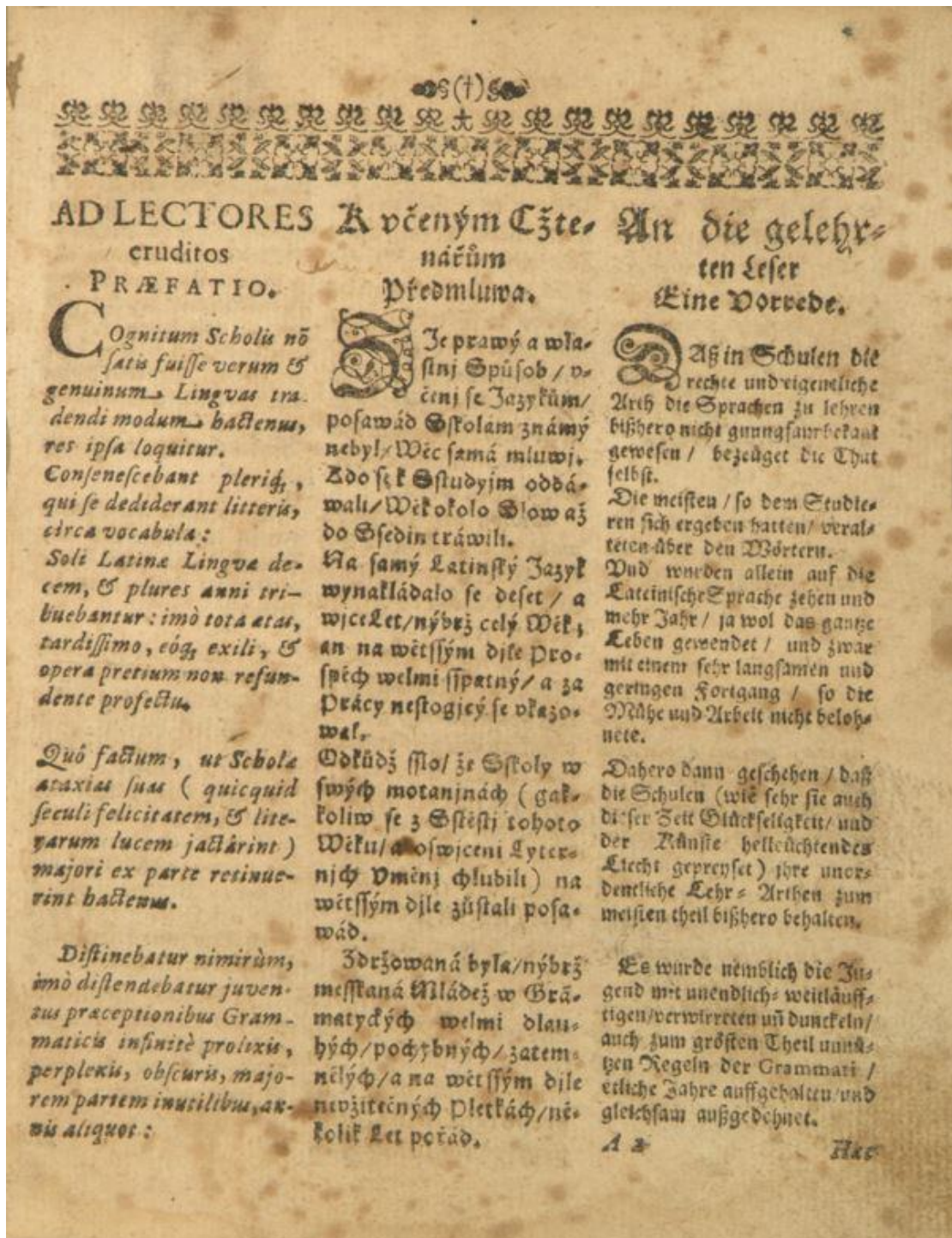
Zlaté dvěře jazyků otevřené
aneb
plániště všech řečí a umění
to jest

krátký způsob latinského (a kteréhokoliv jiného) jazyka
spolu a začátky všech umění svobodných pochopení pod stem
titulův, v tisíci průpovědích obsažený.

Od J. A. K. předně v latinské řeči složený a od téhož na českou, od jiných pak na německou, vlašskou, francouzskou, polskou a anglickou řeč přeložený. Nyní v latinsko-německém jazyku po jedenácté, v českém podruhé na Světlo vydaný.

Níže uvedené ukázky jsou z vydání v latině – češtině – němčině, které bylo vytištěno v Praze roku 1669.

Označení vydání. Editio Latino – Germanica undecima, Bohemica sekunda

INTROITUS.

I

FANVA
LINGVARVM

Referata.

I. INTROITUS.

Dvěře Jazyků
otevřené.

I. Vchod (Přístup.)

Die eröffnete
(oder aufgeschlossene)
Sprachen-Thür.

I. Der Eingang.

I.
SALVE,
LECTOR a-
mice.

2. Si rogas, quid sit eruditum esse? respōsum habe; Nōsse Rerum differentias, & posse unumquodque suo designare (*insignire*) nomine.

3. Nihilne præterea? Nil certè quidquam.

4. Totius eruditionis posuit fundamenta, qui Nomenclaturam Naturæ & Artis perdidicit.

5. Atqui id difficile forsàn?

6. Est, si invitus feceris, aut præconcep-
tâ opinione teip-
sum terueris.

I.
Dat' B D S/
Čtenáry lasta-
wý.

2. Tázessi se / co gest včným býti? Odpověď mi: Znáti věci rozdíly / a moci gedno každé vyznamenati swým gměnem.

3. Nicliž mimo to? Nic gisté naprostě.

4. Všeho Vmění položil Základy / kdo se vyznamenování Přirozenj a Kzemesel naučil.

5. Ale to nesnadné (těžké) snad bude?

6. Gest / gestliže bezdě-
ly (nirád dělati budeso /
aneb napředpogatým do-
mněním sám sebe zastre-
hýše,

I.
Sey gegrüß-
set / freundlicher
lieber Leser.

2. So du fragst: Was da sey gelchrt seyn? So habe zur Antwort: Es sey der Dinge Unterschied wissen / und ein jedwedem mit seinem Namen nennen (bezeichnen) können.

3. Nichts dann mehr? Warlich (traun) gar nichts.

4. Der hat der gantzen (aller) Geschickigkeit Grund geleyet / welcher die Namensnennung der Natur und der Kunst fertig gelernt hat.

5. Aber das ist vielleicht schwer?

6. Ja / es ist also / wann du es unwillig / (wieder Willens) thun / oder mit vorgefasseter Meinung dich selbst schrecken wirst.

7. Tan-

A dvěře jazyků jsou otevřeny.

423.

216. *Limaces sunt cochleæ sine testâ.*

XIX. DE INFECTIS.

216. *Slimácy (Plj) gšau Slemegždi bez što-čepiny.*

216. Die Wegschnecken sind die Schnecken ohne Schneckenhäuser.

XIX. DE INSECTIS.

217. *Insecta sunt primò varij Vermes : è quibus Lumbrici fimeta, Eruca plantarum, Terebrantes (Cossæ) ligna, Tinea vestes, etiam Bombycinas, & Holofericas) Blattæ libros, Convolvuli (Volucae) vites, Gurguliones (Curculiones) frumenta corrodunt : Termites carni inscuntur.*

XIX. O Žížalách (Hmju.)

217. Žížaly gšau před, ně rozličnj Čerwowé : 3 nichž Šišty (deššowj čerwowé) Šnogistě / Šausenty zrostliny / Čerwotocowé Štewa / Šolowé ššaty (take Šedwábne / a Alšamitowé) Šolšey Anšhy / zavinačey (čerwotowé křekj mlade Wtuné Šišty hřzau) Kéwy / Šuššly Šbilné / Šbilj wyhřezaj. Masnj Čerwowé w Masse se rodj.

XIX. Von dem Insekten.

217. Erstlich sind Insekten allerley Wärme: aus welchen die Regenwürme / die Mistgruben (Misthauffen) die Raupen / die Pflanzen / die Schiff und Holzwürme das Holz / die Motten die Kleider / auch die Seidenen und Sammeten / die Schaben die Bücher / die Regenwürme die Weinstöcke / die Kornwürme das Korn zernagen. Die Maden wachsen im Fleisch.

218. *Lentes, Pediculi, Pulices, Culices, Cimices, Acari, nos ipsos intestant : quin & Ricini ac Hirudines (Sanguisuga).*

218. Šnjdy / Wššly / Šlechy / Šomáři / Šténice (Šloššice) Šáložnj Wššly na samy nás dorážej : nybrž y Šliššicowé (Wššly Šlechj) a Šigawice (Šte-Šokřewšy)

218. Die Milse / die Läuse / die Flöhe / die Mücken / die Wanzen / die Reuttesen / Item die Mäulen plagen uns selbst / ja auch die Schaafleuse / und die Blutägel.

219. *Bombyces sericini : Apes bombilantes favos mellis, (quod Fuci depascunt) conficiunt, examen, ut novam coloniam, amittentes.*

219. Šedšáwnj Čerwój Šedšáwj Wěšly wáčej (bručšej) Pláštj Šte-Šdu / (geyž Šrauti (Šlo-Šdęšly / nedoššle Wěšly) špášagi) Šelagi / Šog, ga-Šo nowau osadu, wypaušštežjce.

219 Die Seidenwürme / machen Seide / die sumfenden Steuen Honighäuslein (das Gewercke) so die Humsteln auszehren) und lassen einen schwarzen / als ein neues Volk / ausfliegen.

20, Cra-

V jedné z kapitol „O oboživelních tvorích“ a zeměplazích jmenuje slimáky a žížaly.

LXVIII. DE SCHOLA
ET INSTITUTIONE.

724. Quoniam literati ad omnia habiles esse, idiotæ vice versâ parum societati humanæ conferre deprehenduntur, Scholis, ubi rudes erudiantur opus est.

725. At hæ non sunt, ut fatui opinantur, carnificinæ, sed ludus: dummodo discipulus docilis callidus, cordatusque, aut, ut verbo dicam, Didacticum nanciscatur præceptorem.

726. Ille enim, si discit spontè percontatur (quærit) avidè, & auscultat attentè, hic, si docet lubenter, informat providè, & inculcat assiduè, uterque habet eximium delectamentum.

727. Quod & Rectores, & Ludimagistrorum adjutores,

LXVIII. O Škole/a
Cwičeni (Včeni).

724. Poněwádž Včeni le wšsemu způsobnj býti/ Šprostácy naproti tomu málo společnosti lidstě napomáhati se ohledáwagj/Škol/ kdezby neoměli cwičeni byli (se učili) počtřebj gest.

725. Ale ty nejsau/ galž se fantowé (bláznj) domnjwagi/mučirny/než hra: když gen včednjš dūmyslný (gemný/č včeni schopný) rozumněho/a rozšassněho (maudrého) aneb at Šlowem djm/w Vmění zběhlého došane Præceptora (Včitel.)

726. Onen zagisté učili se sám od sebe (dobrowolně) wyptáwáli se čtiwě/a poslaucháli pozorně: tento učili rád/ vložugeli opatrně/a wlládáli w Mysl (opětuget) wstawičně/geden y drubý má wybornau kratochwjl.

727. Což y Rektori (Spráwcowé Škol) y Školmistrū Domocnjcy/

LXVIII. Von der
Schul und Unterwei-
sung.

724. Weil die Gelehrten zu allen Dingen thätig zu seyn: die Leken aber dargegen der Menschlichen Gesellschaft wenig zu nützen befunden werden / so hat man der Schulen / da die Vnerfahrenen unterrichtet werden / von nöthen.

725. Aber diese sind nicht wie die Thoren meynen (wähnen) Martirhäuser / sondern Lustspiel / so nur der gelehrte Schüler einen verschlagenen / und verständigen / oder mit einem Wort zu melden / eines der Lehrkunst erfahrenen Lehrmeister erlanget.

726. Dann so jener freywillig lernet / begierlich forschet (fraget) und andächtiglich aufmercket: und dieser gerne lehret / vorsichtiglich unterrichtet / und statlich einpläwet / so haben beyde eine ausbändige ergöglichteit.

727. Welches auch die Schulregisterer / und die Vnterlehrer / und die Aunderleherer / hypo-

O škole a učení.

725. Ale ty nejsou [míněno školy], jakž se kantorové domnívají mučirny, než hra:“

hypodidascali, ac Pa-
dagogi, attendant (per-
pendant) ob salarium
(didactrum, Minerval.)

728. Adjungenda
tamen est institutio-
ni disciplina (id est,
censura, & ferula) ne
vel dissolutio, vel de-
sidia surrepat.

729. Qui monita
(monitiones) non mo-
ratur, vapulet.

730. Cathedram do-
centes conscendunt:
subsellia discipulorum
sunt.

731. Calamo (cujus
crena scalpello tem-
peratur) scribimus in
charta, pura (non ma-
culata, nec bibula, seu
emporeticâ) vel mem-
brana: Stylo (graphio)
in pugillaribus (codi-
cillis) ut expungi pos-
sit.

732. Quod forma-
tor (instructor) dicit,
calamo excipe: ille
verò mendas (menda)
commonstrans emen-

a Preceptorum (Bčitelé dš-
tel / Pěstaunové) vva-
žájte pro plat za včeni.

728. Pěipogowati se
wšak musy ku powčowanj
(včeni) Kážeti / (to gest
pozorliwost / a Metla) a-
by buš rozpustiloš / neb
rozmačiloš (žnost) ne-
wlaudila se.

729. Kdo na napomj-
nánj (napomenutj) ne-
dbá / necht' je bit.

730. Na Katedru (M-
strowau Stolec) Mistr-
wé wšstupugi: Lawičky
pro Včedlnjky (Včence)
gsau.

731. Pěrem (gehož
spausš (nakežánj) Kžezá-
čem (nožčkem) se dčlá)
pissime na Papjře čistým
(ne vláleným / ani prosta-
lugjým / aneb kornaut-
lowým) neb na Perga-
míně: Kassičkau w Ta-
bultáčj / aby se smazati
mohlo.

732. Co Mistr (vlaza-
tel) powjádá / ty po něm
pise (pěrem poznámeneg):
on pak chyby (omylj) vla-
žuge / napravj / gestlize co

als der Schulmeister Gehülfe
sien / in acht haben (bedencken)
sollen: der Bestallung (des
Schulgeldes) wegen.

728. Doch muß man zu
der Unterweisung auch die
Zucht hinzu thun / daß ist /
scharffe Aufsicht (Aufsicht)
und die Rute / damit nicht
entweder die Vuerbarkeit
(Unbendigkeit) oder Träge-
heit einschleiche.

729. Der die Vermah-
nungen nicht achtet / muß ge-
schlagen werden.

730. Den Lehrstul betre-
ten / die da lehren / die Unter-
bäncke sind derer / die da ler-
nen.

731. Mit der Feder (des-
sen Schlitze (die Kerbe / der
Spalt) mit dem Federmässer-
lein zugerichtet wird) schreiben
wir auff rein Pappier (nicht
auf besetztes / noch auf Lösch-
pappier / oder Maculatur) o-
der auf Pergament / mit dem
Griffel in die Schreib-Täffel-
lein / damit es könne aufgelo-
schet werden.

732. Was der Lehrmei-
ster (Unterweiser) vortaget /
das schreibe du auf: er aber
wird dir die Fehler (die Tr-
thumer) zeigen und verbes-
dabit,

729. Kdo na napomínání (napomenutí) nedbá, nechť je bit.

dabit, si quid vitiosè positum, ut quod docet, deducas.

733. Memoria quid mandare vis, repetere frequenter: non cursum, obiter & perfunctoriè, sed rebus intentus, inhærebit: Gnomas verò Biblicas ediscere, tirunculi palmarium putent.

734. Repetitio tacita est, recitatio clara: examen quotidianum, vel extraordinarium.

735. Si feliciter proficere vis, quicquid modò comprehendisti, statim (è vestigio) alteri enarra.

736. Decet enim te præmonstrantem studiosè imitari, condiscipulos certatim æmulari.

737. E trivialibus Scholis, quæ diligenter frequentandæ sunt (gradatim) promoventur ad Gymnasia,

wadně (nedobře/omylně) položeno / aby se, čemu odvěcuje, odvěcil.

733. Paměti co poručiti (w pamět vvesti) česko/přečítej (opětuj) často: ne běžně/leda bylo a na odbyt/ale na věcy pozor daj/ovázne (vězeti bude): Propowjdy pak Biblické z paměti se učiti nowj záclowé za přednj wěc ai magj.

734. Opětowánj tiché gest/čikánj hlasyté: Examen (wyslégčánj) každodennj / neb kromobyčejné.

735. Chcešli šťastně prospívati / cokolis ted gen pochopil/ hned jinému wyprawuj.

736. Sluší zagiště tobě Větele pilně následowati / spolu Věcdlnjky horliwé štekowati (následowati.)

737. Z malých Škol/ do nichž pilně má se choditi / (po stupnjch) podáwánj (posílanj) býwáme do wětšjch Škol / a odtud

fern/ so etwas unrecht gesetzet ist/ daß du erlernest/ was te dich ablehret.

733. Was du ins Gedächtniß fassen wilst / das du besteriffst oftmals: nicht geschwinde / überhin / und für die lange weile: sondern gieb achtung auff die Sachen / so wirts haften: Aber Biblische Sprache auswendig lernen / sollen junge Scholern für das fürnehmste Stük halten.

734. Die Wiederholung ist heimlich / die Aussagung laut / die Verhörung täglich / oder außserhalb der Ordnung.

735. So du glücklich zu nehmen wilst so erzehle es also bald (auff unverwandtem Fuß) einem andern/ was du newlich (jüngst) begriffen hast.

736. Dann es geschehet dir / dem Wegweiser fleißig nachzufolgen / und den Mitschülern nachzusehen (eyferlich nachzuthun).

737. Aus den gemeinen Stadtschulen / welche man fleißig besuchen soll / werden wir (gleichsam Staffel oder Stufenweise) zu den Landfürsten Schulen befördert /

indè

735. Chcešli šťastně prospívati, cokolis ted' jen pochopil, hned jinému vypravuj.

LXX. DE GRAMMATICA.

131

fungumque, ne foete-
at, exstingve.

746. Proditurus lu-
cernam absque later-
na ne feras: facibus
(*faculis*) non fidendū.

stranu klád (poloj) a Ohá-
rel/aby nesmděl zhasni.

746. Wygiti mage
Swětla bez Lucerny ne-
nos: Fakulem (Pochod-
njm) newěřiti.

Bugling lösche aus / daß er
nicht stinke.

746. Wilsu ausgehen/so
trage das Liecht nicht ohne
Laternen: dann den Fackeln
(Bechfackeln) ist nicht zu
trawen.

LXX. DE GRAM-
MATICA.

747. Grammaticus
litteras Orthographicè
(majusculis sola pe-
riodorum capita, &
emphatica) pingit, syl-
labas copulat, dictio-
nes (*vocabula*) secun-
dum Etymologiam,
declinat & conjugat,
phrases syntacticè cō-
struit, sermonemque
interpunctū legitime
pronunciat.

748. Ancillantur
huic librarij, & Typo-
graphus, qui è locula-
mentis typos depro-
mens, coagmentat,
prelo subjicit, libros
excudit, & Bibliopego
(*cōpactōri*) compingē-
dos tradit, quos Bibli-
opola venundat.

LXX. O Uměnj/mlu-
w:nj/ a psánj.

747. Grammatyč (sběh-
ly w Grammatyce) Lite-
ry wlastně (podle uměnj
dobrého psánj) (Weršál-
nmi (wěřiti) samé
Weršů začátky/a Slowa
ostrého wyznamenánj)
mažuge: Sylláby pogi
(spoguge) / Slowa podle
pravého mluwenj ohe-
bá (deklínuge) a klonj (kon-
juguge) způsoby mluwenj
pořádné kládá/a Kžec do-
bře rozdělenau náležite
wypowjda.

748. Pěislubugi mu
Knihari / a Impresor
(Knihotiskari / Knih tla-
čitel) / kterýž z přjhradek
Littery wybjrage / spolū
sázý / pod Pres dáwá /
Knihy tlači / a Knihwa-
zacowi k swázánj oddá-
wá / kterejž Kupec Knih
(Prodávac Knih) pro-
dává.

LXX. Von der
Sprachkunst.

747. Der Sprach-Künst-
ler mahlet die Buchstaben nach
rechter Art zu schreiben mit
den größern allein die Anfän-
ge der Reden/und was wich-
tig ist) die Sylben heffet er
zusammen/die Wörter veränd-
ert er nach ihren Endungen/
und Lenkungen / die Arten
füget er nach der Wortord-
nung/ und spricht die wolun-
terschiedene Rede gebürlich
aus.

748. Denselben gehen zu
Dienst die Bücher abschrei-
ber (so die Bücher vor zeis-
ten abgeschrieben haben)
und der Buchdrucker/welcher
aus den Kästlein die Druck-
Buchstaben hervor zeucht/und
zusammen setzet / unter die
Presse thut/ Bücher drucket /
und sie dem Buchbinder ein-
zubinden liefert: welche der
Buchführer (Buchhändler)
zu verkauffen hat.

LXXI. DE LOGICA,
seu Dialectica.

749 Dialecticus (*Logicus*) ratiocinans quid de quo dici possit, & quare, peruestigat, ambigua distinguit, obscura declarat, similia dissimilibus (*paria disparibus*) confert, effati cujusvis certitudinem examinat.

750. De quocunque themate ac problemate differens, de quaestionibus dubijs pro & contra argumentando disputat, (nonnulla verò ex necessarijs atque vernaculis principijs Apodictice, ac solide demonstrat) argumenta syllogismis argute innectit, methodo apposita omnia digerit.

LXXII. DE RHETORICA & POËSI.

751. Rhetor, ut persvasibilia persvadeat,

LXXI. O Umění rozumného rozmluvení.

749. Kdo o věcech v mluvě rozumějí / Rozumem si bage / coby o čem se říci mohlo, a proč / vyšetřuje / eo pochybné rozoznává; eo temné vysvětluje; podobné věci o nepodobných stovnává: vyřknuť každého gístotu spítuje (zřestuje).

750. O galémkoli podání (základu mluvení) a otázce (Pohádce) mluví o Otázkách pochybných na obě strany a důvodným prokazováním hádá se (některé pak věcí z potřebných (neomylných) a vlastních základů světle gístým důvodem / a dostatečně dokazuje) důvody do Syllogismů (důvodních způsobů) důmyslně wine / pořádkem (krátkým způsobem Věcí) případným wšedě rozkládá.

LXXII. O Řečnické stwí / a skládání Weršů.

751. Řečník / aby to, eo gest snadně k namlu

LXXI. Von der Unterredungskunst / oder Disputirkunst.

749. Ein Unterredungskünstler (Disputirkünstler) in dem er eines aus dem andern vernünftiglich schließet / erforschet er / was und warum es von einem Dinge mag gesaget werden / er unterscheidet was zweifelhaftige Bedeutung hat / er erkläret / was dunkel (unvernemlich) ist / er heilt das gleiche gegen dem ungleichen / und erwieget eines jedwedern Ausspruchs Gewisheit.

750. Indem er von allen vorgelegten Dingen und Fragen vernünftig redet / discutiret / disputiret er / mit anführung der Beweise / von den zweifelhaftigen Fragen auf beyde Theil (für das ja / und für das nein): Ertliche Dinge aber erweist er mit nöthigen unwiedersprechlichen / und eigentlichen Gründen augenscheinlich / und zur genüge: Er fasset die beweisgründe in die Folgerungsformen spitzfindiglich / und setzt alles in richtige Lehrordnung.

LXXII. Von der Kunst zierlich zu reden / und der Poeterey.

751. Der Redenkünstler / damit er das / so beredet wesen

753. Proverbia & Adagia (*Apothegmata*) ut & comparationes, orationem luculenter exornant; quæ si strictim rem enunciat, nervosa dicitur.

754. Sed Poëta disertus, & ob id Laureâ coronatus, è prosa (*soluta*) ligatam faciens, versus & rhythmos concinnat eleganter, Carmina (*metrâ*) modulatur.

Nuptialia carmina (*Epithalamia*) Epicedia (*Epitaphia*) Propemptica, Epigrammata, Anagrammata, &c. fingit.

LXXIII. DE ARITHMETICA.

755. Mathematicæ disciplinæ pariter sūt utiles & subtiles.

756. Arithmetica numeros computat, quæ compendiosè addantur, subtrahantur, multiplicentur, dividantur per se invicè,

753. Pěslovj / a Pěi. powjdy / gafo y podobenswji Kzě zčetedlně (žig-mě) okráslugi / kteráz gestlize struěné (krátec) wée wypowjda / gádná slowe.

754. Ale Werššü stla-datel řecny (wyslownj) a proto Boblowym wincem korunowaný z prosté (newazané) Kzeci wazanau delage / Werššü a Rytmy pořadá krásně / libozpěwy (Pisně ; Werššü složeně) zpjwá.

Swadebné Pjsně / Pohřebné Pjsně (Grobowé Nápisj) Wjnsse dobre cestj / Nápisj / přestawenj Liter negaleho Wmėna / ic, wymegslj.

753. Die Spröchwörter / und Reden sühnebmer Leute / wie auch die Gleichnisse / ziehen eine Rede scheinbarlich / welche / so sie ein Ding kürztlich ausspricht / wird sie eine nachdruckende (nachdenkliche) Rede-geheissen.

754. Aber der wol berechtete Poet / machet aus einer freyen (ungebundenen) eine versknüpffte (gebundene) Rede / machet Verse und Reime aufserlesen feur / singet die in Verse gebrachte Gesänge.

Undertichtet Hochzeit Lieder / Grabhschriften / Reisesagen / Überschriften / und Versetzungen der Buchstaben in den Namen.

LXXIII. O Počjtářstwj.

755. Matematycká učení zarowěň gsau potřebná / y subtylná (wětpná).

756. Arjtmetyka (počtůw wiměnj) počty počjtá / gal se geden štrze druhý wkráćeně přídawagi / odgimagi / rozmnožugi (množj) dělš.

LXXIII. Von der Rechen-Kunst.

755. Die Mathematischen Künste sind zugleich nützlich und subtil.

756. Die Rechenkunst rechnet die Zahlen zusammen / wie sie durch einander vortheilhaftig mögen summiert (zusammen gesetzt) abgezogen / multiplicirt (vielfältig gemacht) und getheilt werden.

755. Matematická učení zároveň jsou potřebná i subtilná (vtipná).

Poznámání Českých Slow / kteráž se na- chazejí w těchto zlatých Dvěřích Bazykú.

A.

A.	2. 15. 19. 29	ani zbla	96	audolj	78	autlý	279
Abbatyffe	638	aniž	299. 351. 560	augezd	391	autol	718. 984
aby	31	aniž wšak	102. 842	auhona	922	autol činiti	410
aby ne	54. 459	antymonjum	104	auhor	388	autočistě/ autočistě-	
ac/ acoli/ acoliwěl		anyž	132	auhoř	166	né mýsto	625
176. 673. 752.		apatekát	104. 796	auhoř mořský	168	aurata	482
808		apatekátě přehrad-		auklady strogiti	928	auwrat	390
ach	945	ly	796	aukol	611	aužina	75
go achtu dánj	671	apich	136	aul	84	aužlá země mezy	
Adwent	779	a protož	137. 789.	aulchle	388	dvěma moři	24
agsteyn	124	866		aulisný	831	aužlý	245
Academie	737	arcy	493. 798	aumysl	353. 805. 897	ay	14
afant	135	avědát	386	auplawice	303	až	493
afamjtowý	217	azlýč	546	auplač	752	až pod/ až do	701
Alabastre	87	arapant	529	auprawa	567	až potud	377
alabestrowá nádoba		aron/ aronowá bra-		auprawný	565		
796		da	132	aufadnj služebnj		B.	
Alaun	104	artyštolý	126	653		BA 471. 486. 848	
ale	5. 11. 161. 567	as/ asy	495	aučednjš	676	bába (která babj)	
Almaza	796	aspoň	542. 749	awoda	385	228	
Alce	135	at vid. aby.		awodny	387. 388	bába (stará matla)	
Ambrozja	134	auboreč	552	awoř bráti/ wyta-		601	
aneb	6. 27. 448	aučastnjš/ aučastný		howati	864	bába (kořác)	408
anebo	657	806		awstrye	168	teplá bába	408
Angel	978	aučimel	778	awšyné	873	baba / babice/ stará	
Angel dobrý	985	aučinný	878	awšto myšji	134	žena	234. 669
angel zlý	985	aud	241. 242	awštipek	844. 916	babšty	838
angilika	136	audowé wnitřnj	266	awteč	500	babšty/ po babštu	885
ani	289. 752	andowé zewnitřnj		awterý	41	Bacchus	955
ani gediný	972	241		awřezel	385	bačpoř	267. 421
				A		bačpořslužebnj	820
						bagt.	

V Komenského, na svou dobu převratně moderní, učebnici nechybí rejstřík použitých českých slov.

damus rationem omnium: Nempe quum venerit, ut suscitet nos & iudicet: ubi manifesta & occulta patefient.

996. O beatos qui nunc propitium habebunt / ambrosiâ & nectare pascentur in æternum (sempiternum.)

997. Faxit Miserator atque Redemptor noster, ut hinc gratiâ ejus justificari, in charitate coalescamus.

998. Tu ei confitere ac vota vove, devoteq; & fervidè precando penetralia cœli penetra, ut jam nunc cœlitibus annumereris.

999. Ave & vale.

1000. JEHOVÆ Zebaoth, individux ac benedictæ Trinitati (Triadi) sit laus in secula seculorum, Amen.

wyďáme počet ze wisseho: totiz kďyz pŕigde / aby wzbudil (wzkřisil) nás / a saudit: kďe zgewnĕ / y tag nĕ wĕcy na gewo (nastwĕtlo) wygdau.

996. O blahoslawnj (o blaženj) ti / křeťj ho tehďaz (ie chwiľe) milostiwĕ ho mŕti budau! pokrmem nebestým / a nápojem nesmrtnosti pásti se budau na wĕly.

997. Segz (rač ďat) Šlitownjĕ (milostiwĕ Pán) a Wykupitel (Spasitel) nás / aby ťom zďe geho milosti osprawedněnj w lásce se srostli (sgdnocenj byj)

998. Ty se genu wyznáweg / a sibi čin / a nábožně y wraucně se modle wnitně pŕibytly nebestĕ pronjĕg / aby gij nynj nebestĕianám (nebestĕm Mĕssianám) pŕičten byl.

999. Ziehweg zĕ Báh (jďrâw bud) a mĕg se doďte.

1000. Gospodinu Záhupĕ (Pánu Záhupĕ) nerozdjlnĕ / a požehnanĕ Trogicy bud chwála na wĕly wĕkŭw / Amen.

A. M. D. G.

schehen werde / das wir Reichens schaffe aller Dinge geben sollen: Nemlich / wenn er komme n wird / das er uns auferwecke / und richte: da tumbare und verborgene Ding offenbar werden sollen.

996. O seelige Leute / die ihn als denn werden gnädig haben: sie werden in Ewigkeit mit dem Himmelsbrodt und dem Himmelsrauch geneydet (gesättiget) werden.

997. Unser Erbarmer und Erlöser helffe / das wir allhier durch seine Gnade gerechtfertiget / in der Liebe zusammen wachsen (vereiniget werden) mögen.

998. Bekenne du ihm und thue ihm Gelübde / und durch andächtiges und inbrünstiges Gebet bringe in Himmeln hinauf / das du bereit seyst unter die Himmelsgenossen gezelet weredest.

999. Sey gegriffet / und gehabe dich wol.

1000. Dem HERRN der Heerscharen / der unzerrentlichen und gebenedeyeten Dreysaltigkeit sey Lob in alle Ewigkeit / Amen.

neskutečná píle - houževnatost - chuť žít

A má snad náš čtenář v tuto chvíli pocit, že mu něco chybí a že si musí na něco stěžovat?

Bezruký Frantík se s kamarády v Jedličkově ústavu stará o králíky.

Zdroj: <https://www.vlom.cz/magazin/bezruky-frantik-neuveritelny-pribeh-ceskeho-kluka-ktery-si-potrasl-nohou-s-americkym-prezidentem/>

Vzpomínkový list 2024

Sboru pro záchranu hradu Lanšperka, zapsaného spolku a ROZHOUPEJ MĚSTA, zapsaného spolku, se sídlem v Ústí nad Orlicí

Mimořádné vydání k připomínce Marií Terezií zahájených reforem v oblasti školství koncem roku 1774.

Vyšlo z iniciativy a za podpory místostarosty Města Ústí nad Orlicí Matouše Pořického jako speciální příloha Sborových listů, občasníku Sboru pro záchranu hradu Lanšperka, zapsaného spolku, ve spolupráci se zapsaným spolkem ROZHOUPEJ MĚSTA a se Státním okresním archivem Ústí nad Orlicí, oddělením Státního oblastního archivu v Hradci Králové.

Redakční rada:

členové Sboru pro záchranu hradu Lanšperka, zapsaného spolku - Matouš Pořický (předseda), Dalibor Adam, Radim Dušek.

Text: Radim Dušek, jednatel Sboru pro záchranu hradu Lanšperka, zapsaného spolku, e-mail: sbor.lansperk@seznam.cz

Digitalizace obrazových podkladů: Dalibor Adam, jednatel ROZHOUPEJ MĚSTA, zapsaného spolku, e-mail: info@rozhoupej.cz

© Fotografie: Státní oblastní archiv v Hradci Králové, Státní okresní archiv Ústí nad Orlicí

Ústí nad Orlicí, 1. září 2024.

Neprodejné. Bez jazykové redakce.